

Lev Grinberg: Oenighet bland nybyggare: analys av Israels politiska dödläge

[Ur *Catalyst*, vol 3, nr 3, hösten 2019 (artikeln skrevs alltså både innan valet i mars 2020, och innan det senaste nyvalet i mars 2021 hade utlysts, det fjärde (!) valet på mindre än två år. Vilket bara styrker artikelns resonemang.). Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

(Catalyst redaktionella kommentar: Denna artikel analyserar Israels parlamentariska dödläge utifrån dess koloniala nybyggarprojekt. Den tittar på hur den härskande elitens sekulära men rasistiska nationella identitet med tiden har lösts upp, och givit upphov till ett antal antagonistiska befolkningsgrupper, som har blivit allt svårare att samla i en livskraftig koalition.)

Dödläget i den israeliska politiken efter två på varandra följande valomgångar 2019 (april och september) lyfter upp en dold sida av det israeliska samhället och politiken till ytan: fiendtligheten mellan befolkningsgrupper gäller inte bara mellan judar och araber utan också mellan olika judiska subkulturella grupper. Denna fiendtlighet mellan judar är resultatet av de europeiska judarnas kolonialisering av Palestina och det sociala skapandet av en sekulär europeisk judisk rasistisk nationell identitet.

Två valomgångar¹

Den första valomgången i april 2019 utlöste mycket hetsiga, konfliktladdade stamdiskussioner om Benjamin Netanyahus korrupktion och den kontroversiella frågan om han kan fungera som premiärminister under rättegången mot honom, om han nu åtalas.² Efter 28 dagar, den tid lagen tilldelar premiärministerkandidater för att bilda en koalition, tillkännagav Netanyahu att han hade misslyckats och tvingats till en ny valomgång, och hindrade på så sätt sin rival, Benny Gantz, från att utnyttja ett lagligt alternativ att försöka leda bildandet av en koalition. Netanyahu förväntade sig att hans parti och möjliga samarbetspartners skulle öka från 60 platser till 61, det minimum som krävs för majoritet i det israeliska parlamentet. Men i själva verket tappade de fem platser, vilket skapade ett ännu mer komplicerat dödläge.

Under den andra omgången förändrades valkampanjerna betydligt, och det utlöste i sin tur hetsiga debatter inom och mellan de block som var för och mot Netanyahu. Resultatet blev att Netanyahus parti och hans samarbetspartners (kallade "högerblocket") förlorade fem platser. Men blocket som var mot Netanyahu ökade bara med två platser (från 55 till 57).³ Under båda valen blev ett litet parti

1 När artikeln skrivs är det inte klart om det kommer att bli en tredje omgång eller ej. Netanyahu pressar på för en tredje omgång för att få folklig legitimitet efter åtalet mot honom. Men tanken på en tredje omgång är mycket impopulär och kan leda till ett mycket lågt valdeltagande. [En tredje valomgång genomfördes i mars 2020, men resultatet blev i stort sett detsamma, och gav upphov till en koalitionsregering mellan de två huvudkonkurrenterna, Netanyahu och Gantz. Denna koalition sprack i december, när det var tänkt att Gantz skulle ta över som premiärminister. Och nu är ännu ett val utlyst till mars 2021 – öa.]

2 Med "stamdiskussioner" menar jag en sorts mobilisering som grundar sig på kulturell och religiös identitet, inte politiska debatter och uppfattningar.

3 Jag sätter konsekvent orden "vänster" och "höger" inom citationstecken, eftersom jag är kritisk till dessa benämningar i ett israeliskt sammanhang. Som jag ska försöka visa här, så symboliserar dessa två begrepp två fiendestammar och inte olika politiska uppfattningar. För en utvidgad diskussion om stammotsättningar, se Lev Grinberg, *Mo(ve)ments of Resistance: Politics, Economics and Society in Israel/Palestine 1931-2013*. Boston:

som företräder rysktalande väljare, under ledning av en extremt krigshetsande ledare, Avigdor Lieberman, vågmästarparti. Liksom vid de tidigare förhandlingsomgångarna förkunnade Lieberman än en gång att han inte kommer att delta i Netanyahus koalition, avvisade samverkan med de religiösa partierna och krävde att det skulle bildas en Nationell enhetsregering, som huvudsakligen skulle bestå av de två stora partierna och hans eget parti, Israel Beyteinu ("Israel vårt hem"). Till synes förändrades ingenting och samma dödläge uppstod.

Men den andra omgången blottlade djupa spänningar i det israeliska samhället mellan olika fientliga befolkningsgrupper. Det är dessa interna fientligheter som ligger bakom dödläget efter två valomgångar, liksom de spänningar som förväntas uppstå efter att det har upprättats en ny regeringskoalition.

Inför den andra omgången förändrades de partier som deltog i valen något. Efter resultaten från den första omgången, som hölls i april 2019, försökte de små partier som var nära att försvinna rädda sig genom att gå ihop med de större partierna. Förändringarna ägde rum i båda blocken. Moshe Kahlons centristiska Kulanuparti (fyra platser) blev en del av de dominerande partiet, Likud (35 platser). Det Nya högerpartiet, som inte lyckades nå tröskeln på 3,25% för att bli representerat i Knesset, gick med i Högerpartiernas förbund (fem platser), från vilket det hade splittrats inför valen i april. Denna allians hjälpte de extrema högerpartierna att få ytterligare två platser (totalt sju), men Netanyahus nya lista förlorade sju platser (och fick totalt 42). De ultraortodoxa partierna var tvärsäkra på sina valkretsar och lyckades också behålla sina 16 platser.⁴

Å andra sidan genomgick oppositionspartierna snabba hopslagningar. De partier som representerar de arabisk-palestinska invånarna, Balad-Ta'al (fyra platser) och Hadash-Ra'am (sex platser) återförenades i Gemensamma listan, som hade gjort mycket bättre ifrån sig vid valen 2015 (13 platser), och lyckades nu återupprepa den tidigare bedriften. "Vänstergruppen" Meretz slog sig ihop med (tidigare premiärministern) Ehud Barak och Stav Shaffir och bildade Demokratiska alliansen, och ökade sin representation från fyra till sex platser.⁵ Laborpartiet lyckades behålla sina sex platser genom att förena sig med Orly Levys nya parti Gesher (en utbrytning från Liebermans parti och Netanyahus tidigare koalition). Levy kom inte över valtröskeln i april. Blåvitt (Kahol Lavan), som blev det främsta alternativet till Netanyahus styrande parti, var så förvissade om sin styrka att de inte förenade sig med några andra partier, och förlorade bara två platser i den andra omgången (och minskade från 35 till 33), vilket gav det block de leder sammanlagt 57 platser. Blåvitt var en ny lista som organiserades runt den tidigare befälhavaren Benny Ganz' kandidatur som premiärminister, och flera enskilda och grupper som gick samman inför valen. De mest framträdande samarbetspartnerna är Yesh Atid (ett "mittenparti")⁶ och Telem, en grupp som har organiserats av den tidigare stabschefen och Likuds säkerhetsminister Moshe Yaloon. Som jag hädanefter ska visa, kallades dessa partier i media och i opinionsundersökningarna för "mitten-vänsterblocket", trots att de inte hade någon vänsterinriktad politisk plattform. De slog ihop sina styrkor med ett enda mål, att ersätta Netanyahu. Eftersom de både fullständigt avvisade "högers" "hövding" samtidigt som ledarna hade en sekulär europeisk bakgrund, blev de automatiskt en "vänsterstam", och lyckades faktiskt

---

Academic Studies Press 2014, s 301–303.

4 En liten förändring ägde rum i maktindelningen. Vid valet i april fick båda partierna åtta platser, men i september fick Sephardic Shas nio platser, och Ashkenazis parti Yahadut HaTora fick sju.

5 Stav Shaffir lämnade Arbetarpartiet efter att ha förlorat primärvalen till Amir Peretz.

6 För en mer omfattande beskrivning, se sista avdelningen i denna artikel.

locka till sig ”vänsterns” stamröster. De interna spänningarna och olika synsätten i Blåvitt hindrar bildandet av en alternativ regeringskoalition till Netanyahu och hans samarbetspartners.

Den tydligaste motsättningen inom det ”Netanyahu-fientliga” blocket är den stora skillnaden mellan Israels palestinska medborgare, som representeras av den Gemensamma listan, och de sionistiska och judiskt rasistiska ståndpunkterna hos de flesta medlemmarna i de andra partierna inom ”mitten-vänsterblocket”. Men partiernas försök att överleva under den andra valomgången förde upp en annan, sedan länge sjudande motsättning till ytan, den mellan den äldre sekulära europeiska eliten och de som vill representera sedan länge förtryckta befolkningsgrupper i Israel, först och främst Mizrahijudarna. De judar som kallas Mizrahim är de som flyttade till Israel från arabiska och muslimska länder (och deras Israelfödda efterföljande generationer). De betecknades som de judiska ”andra”, och har diskriminerats av den härskande europeiska elit som satt vid makten under Israels första 30 år. Det var arbetarrörelsens elit som byggde institutionerna och strukturerna i en kolonial nybyggerstat i strid med den lokala arabiska befolkningen, och en judiskt rasistisk regim som ända fram till idag har fortsatt att diskriminera Mizrahijudar. Som en reaktion mot denna diskriminering har de flesta Mizrahijudar sedan 1977 identifierat sig med ”vänstern”,⁷ som har utvecklat en judisk inkluderande version av den nationella identiteten.⁸

Frågan om vem som kunde locka de speciella högerväljarna utlöste en debatt mellan Meretz och Blåvitt å ena sidan, och den nya alliansen mellan Labor- och Gesherpartiet å den andra. Det var första gången som två Mizrahipolitiker, båda av marockanskt ursprung, vågade leda ett självständigt politiskt parti (bortsett från det ultraortodoxa Shas), och till och med vägrade slå sig ihop med det sekulära Ashkenazi Meretz. Jag ska försöka visa att denna motsättning är ett resultat av hur den israeliska nationella identiteten och politiska scenen skapades historiskt, inklusive uppdelningen i ”höger-vänster”. För att analysera det israeliska samhällets och politikens komplicerade sammansättning och bristen på politiska alternativ, ska jag gå vidare med en kort historisk analys av den israeliska sociala och politiska arenan.

Ashkenazielitens fall

Efter att Osloavtalet hade spårat ur 2000, gav själva sinnebilderna av en kritisk sociolog och offentlig intellektuell, Baruch Kimmerling, ut en politisk artikel i form av en kort bok som beskrev tillbakagången för den sekulära Ashkenazielit som hade styrt Israel sedan statens allra första dagar.⁹ Hans tes var att det var denna sionistiska nybyggarelit som skapade den israeliska nationella identiteten och formade dess politiska institutioner.

Kimmerling kallade grundarna av de förstatliga sionistiska institutionerna, och senare av staten Israel, för Ahusalim: en hebreisk förkortning av Ashkenazi, sekulär, äldre, socialist och nationalist, inspirerad av den engelska förkortningen för de nordamerikanska nybyggareliterna, WASP. Likt de europeiska eliterna i USA, tänkte sig den europeiska sionistiska eliten den kollektiva israeliska identiteten som sin egen avbild: sekulär, modern, europeisk. De bildade det härskande Mapai-partiet, kontrollerade ekonomin och dominerade den israeliska kulturen. Alla andra grupper som ingick i det israeliska samhället var underordnat den sekulära Ashkenazielitens företrädare.

7 Asher Arian & Michal Shamir, red., *The Elections in Israel 1992*, Albany, New York: SUNY Press, 1995; Avraham Diskin, *Elections and Voters in Israel*, Tel-Aviv: Am-Oved, 1988, (på hebreiska).

8 Yonatan Shapiro, *The Road to Power: Herut Party in Israel*, Albany, New York: SUNY Press, 1991.

9 Baruch Kimmerling, *The End of Ashkenazi Hegemony*, Jerusalem: Keter Publishers, 2001. (På hebreiska).

De palestinska araber som blev kvar innanför Israels gränser 1948 uteslöts ur den israeliska gemensamma identiteten som "minoriteter", och diskriminerades genom att staten definierades som en judisk stat.¹⁰ Antizionistiska ultraortodoxa judar som avvisade tanken på att förminska judaismen till en nationell identitet inkluderades som judiska medborgare, även om de befriades från militärtjänstgöring, en källa till ständig avund och ilska från de judar som gör militärtjänst. Judar som invandrade från arabländerna, huvudsakligen efter 1948, stämplades som Mizrahim, de "andra", av den europeiska eliten och förväntades bli införlivade i den israeliska smältdegeln.¹¹ Det är viktigt att betona att de enda som antogs överge sin kultur var judar från de arabiska länderna, som representerade en uppenbar motsägelse: "arabiska judar".¹²

Samtidigt med publiceringen av sin politiska artikel på hebreiska, gav Kimmerling också ut en akademisk bok på engelska, där han vidareutvecklade den sociologiska teorin i sin politiska artikel.¹³ Han utvidgade sin ursprungliga teori om nybyggarsamhället under perioden före 1948,¹⁴ och tog även med den inhemska palestinska befolkningen och de judiska invandrarna i en övergripande teori om nybyggarkolonialister. Judiska invandrare från arabländerna tvingades inte bara förtränga sin arabiska kultur, utan skickades också för att slå sig ner i den nya statens perifera områden, för att ersätta palestinierna som under kriget 1948 tvångsförflyttades och förvandlades till flyktingar.

Enligt Kimmerling lyckades inte den sekulärt europeiska kollektiva identiteten inhysa de olika grupper som utgör det israeliska samhället: sekulära Ashkenazi, religiösa sionister, ultraortodoxa Ashkenazi, Mizrahim (judar från arabiska och muslimska länder), judar från det tidigare Sovjetunionen, palestinska araber och etiopiska judar. Enligt min analys hölls spänningarna mellan judar bara tillbaka av fiendligheten mot palestinierna. Det förklarar varför den israeliska kollektiva identiteten började falla samman sedan Israel och PLO skrivit under Osloavtalet 1993.¹⁵ De inomjudiska motsättningarna har ökat kraftigt sedan 1993, och mot slutet av det decenniet, hävdar Kimmerling, kunde Israel beskrivas som "ett mångkulturellt samhälle utan mångkulturalism".¹⁶ Men slutet för det sekulära västs makt över den israeliska identiteten, och sönderfallet av samhället i fiendliga subkulturer, var ett resultat av långlivade historiska processer, och tre olika händelser som hade ägt rum i Israel under de senaste 50 åren. Följande redogörelse bygger på Kimmerling, men är mindre strukturell till sin inriktning. Den grundar sig på en stormig sociologi och svåra låsningar, och tillskriver händelseförloppet och de politiska aktörernas aktioner och reaktioner en avgörande roll.¹⁷

10 Se Elia T. Zureik, *The Palestinian in Israel: A Study in Internal Colonialism*, London: Routledge, 1979; Ian Lustick, *Arabs in the Jewish State: Israel's Control of a National Minority*, Austin: University of Texas Press, 1980.

11 För en detaljerad analys av det israeliska samhällets sammansättning och de olika införlivandenivåerna, se Gershon Shafir och Yoav Peled, *Being Israeli: The Dynamics of Multiple Citizenship*, New York: Cambridge University Press, 2002.

12 Denna kulturellt förtryckande inställning kritiserades hårt av Mizrahiforskare. Se Ella Shohat, "Sephardim in Israel: Zionism from the Standpoint of its Jewish Victims," *Social Text* nr 19–20, 1988, s 1–35; Sami Shalom Chetrit, *Intra-Jewish Conflict in Israel: White Jews, Black Jews*, London: Routledge, 2010; Yehouda Shenhar, *The Arab Jews: A Postcolonial Reading of Nationalism, Religion, and Ethnicity*, Stanford: Stanford University Press, 2006.

13 Baruch Kimmerling, *The Invention and Decline of Israeliness*, Berkeley: University of California Press, 2001.

14 Baruch Kimmerling, *Zionism and Territory: The Socioterritorial Dimension of Zionist Politics*, Berkeley: Institute of International Studies, University of California, 1983.

15 Se Lev Grinberg, *Politics and Violence in Israel/Palestine: Democracy vs. Military Rule*, London: Routledge, 2010.

16 Baruch Kimmerling, "The New Israelis: Multiple Cultures without Multi-culturalism," *Alpaim* nr 16, 1998, s 264–308 (hebreiska).

17 För en historisk översikt av de händelser som skapade det israeliska samhället och politiken, som ett resultat av maktförhållandena mellan de politiska eliterna och olika underordnade klass-, etniska och nationella gruppers motstånd, se Grinberg, *Mo(ve)ments of Resistance*.

Den första viktiga händelsen var utvidgningen av Israels gränser 1967 och uppkomsten av en messiansk, religiös nybyggarsionism, som försökte kolonisera hela "Landet Israel" och ersätta arbetarrörelsens historiska roll som pionjärer för nybyggarexpansionen. I motsats till Labors sekulära nybyggarideologi, utvecklade de religiösa sionisterna en alternativ strategi för att upprätta ett bosättersamhälle, vars grund var en religiöst messiansk ideologi och en alternativ kollektiv identitet. Här är det viktigt att betona att båda ideologiska strömningarna är judiskt rasistiska – den viktigaste debatten mellan dem rörde statens rättmätiga gränser.

Den andra förändringen ägde rum efter Labors fall 1977 och Mizrahiaktörers försök att bygga en politisk makt oberoende från Likudpartiet, som drog till sig majoriteten av Mizrahis väljare. Detta försök inleddes av Tami vid valen 1981, och utkristalliserades vid valen 1984 med bildandet av det ultraortodoxa Shaspartiet, vars höjdpunkt kom 1999 med 17 platser i Knesset.¹⁸ Det var en mycket stark prestation jämfört med de 19 platser som Likudpartiet fick det året, under Netanyahus ledning.

Den tredje händelse som på ett betydande sätt förändrade det israeliska samhällets och den politiska arenans sammansättning var massinvandringen av judar från det forna Sovjetunionen i början av 1990-talet. Till skillnad från invandrarna från arabländerna accepterades dessa nya invandrare i det israeliska samhället utan att man krävde att de skulle införlivas i smältdegeln, eller tvingade dem att överge kulturen från sina hemländer. Eftersom de var européer förväntade sig den härskande Ashkenazieliten att de nya ryska invandrarna skulle bli en motvikt mot Mizrahims växande demografiska vikt. De rysktalande migranterna behöll faktiskt sin kultur och sitt språk, och blev en tydligt icke assimilerad subkultur. Redan 1996 hade de ett eget självständigt politiskt parti och anslöt sig till Netanyahus första koalitionsregering. Upplösningen av den kollektiva israeliska identiteten på 1990-talet betraktades av många samhällsvetenskapliga forskare och experter som "slutet för den sionistiska ideologin", samtidigt som sionismen tolkades som lika med Ashkenazielitens kultur.¹⁹ Denna process innebar att de så kallade "sektoriella partierna", som representerade olika gruppers kultur och intressen i Israel, stärktes, medan de två stora partiernas, Labors och Likuds, makt minskade kraftigt på 1990-talet.²⁰

Uppkomsten av stamfientligheter mellan "vänster-höger"

1981 besegrade premiärminister Menachem Begin (Likud) sin utmanare, Shimon Peres (Labor) med en plats (48 mot 47), efter en valperiod som för första gången i Israels historia fick se hur det upprättades en stamsplittring mellan "vänster-höger". Jag betraktar stampolitik som en osammanhängande strategi som politiska ledare använder i syfte att rekrytera anhängare på basis av en känsla av att tillhöra "folk som oss", samtidigt som de sprider hat mot och rädsla för medlemmar i "andra" stammar, och mest av allt är rädda för och hatar motståndarstammarnas "hövdingar". I vissa politiska sammanhang kan det vara mycket bekvämt för politiska partier att använda detta resonemang,

18 Se Chetrit, *Intra-Jewish Conflict in Israel*, 2010; Yoav Peled, red., *Shas: Challenging Israeliness*, Tel Aviv: Yediot Haharonot, 2001.

19 Se min kritik av olika samhällsvetenskapliga forskares tolkning av sionismen som en "längtan" efter gamla tiders sekulära Ashkenazistyre. Lev Grinberg, "Crumbling or Yearning Israeliness?", *Theory and Criticism* nr 25 (2004), s 249–256.

20 Höjdpunkten för deras makt kom 1981 med 95 platser (av 120), 48 för *Likud* och 47 för *Labor*. 1992 hade de minskat till 76 (44 respektive 32) och 1999 hade de tillsammans 45 platser (26 och 19). Samtliga andra partier representerade subkulturella samhällsgrupper, vanligtvis kallade "sektorer". För en diskussion av detta, se Grinberg, *Politics and Violence in Israel/Palestine* (2010), kapitel 7.

eftersom stammobiliseringar som grundar sig på hat och rädsla gör det lättare att undvika den verkliga politiska debatten, samtidigt som valet omformuleras till en strid ”vi mot dom”. Stampolitik kan användas även i icke tudelade situationer, men när den uppstår mellan två polariserade samhällsgrupper är den ett mycket effektivt sätt att stänga igen det politiska utrymmet för andra politiska alternativ. Om du inte är med ”oss” så är du med ”dom”. I en sådan uppdelning blockeras det politiska utrymmet särskilt effektivt, eftersom det inte finns någon politisk mitt – debatten handlar ju inte om politik utan om identitet. Detta fungerade mycket effektivt 1981 och begränsade utrymmet till två alternativa politiska identiteter: ”vänsterfolk” hatade Begin och ”högerfolk” hatade Peres.

De samhällsgrupper som ”vänstern” representerar är den europeiska sekulära eliten, som vanligtvis är medel- och överklass med akademisk examen. ”Högern” tilltalar Mizrahim, lägre klasser, traditionella och religiösa medborgare. ”Höger-vänsterns” politiska stamarena utesluter de palestinska araberna, inte bara i de ockuperade områdena, utan även medborgarna innanför 1967 års gränser. Både ”vänstern” och ”högern” har olika mytiska nationella självbilder, som inte stämmer överens med deras partiers faktiska politik när de sitter i regeringen. ”Vänstern” betraktar sig själv som fredsmäklare, trots det faktum att Laborpartiet och dess politiska medarbetare var de som institutionaliserade ockupationen av Västbanken, Gaza, östra Jerusalem och Golanhöjderna och inledde bosättningsprojektet 1967-1977.²¹

Samtidigt ser ”högern” sig som beskyddare av hela landet Israel, trots att Menachem Begin var den första ledare som skrev under fredsavtalet med Egypten 1979.²² Följaktligen ledde Likudregeringen tillbakadragandet från Sinaihalvön och avvecklade bosättningsarna där. Dessutom erkände överenskommelsen ”Ramverk för fred i Mellanöstern” också det palestinska folkets legitima rättigheter och gick med på att under en period av fem år upprätta en tillfällig palestinsk administration på Västbanken och Gazaremsan.²³ Överenskommelsen verkställdes inte vid den tiden, men fungerade som grund för Osloavtalet som skrevs under av Yitzhak Rabin och Yasser Arafat.²⁴

Det är min tolkning att bildandet av Rabins koalitionsregering 1992, och Osloavtalet strax därefter, var vändpunkten bakom avvecklingen av den traditionella sprickan mellan ”vänster-höger”, och bidrog till den israeliska kollektiva identiteten på 1990-talet. Men denna identitet – och här skiljer jag mig från Kimmerling – hade inte byggts runt en sekulär europeisk föreställning, så mycket som kring den allestädes närvarande militärtjänsten och behovet att kämpa mot de ”eviga”, ”ohistoriska och opolitiska” ”arabiska fienderna”. Efter att ha slutit fred med Egypten var palestinerna det ”lim” som fortfarande höll ihop det israeliska samhällets olika delar. I samma ögonblick som Arafat och Rabin skakade hand på gräsmattan utanför Vita huset, började den israeliska identiteten falla sönder, tillsammans med den traditionella sprickan mellan ”vänster-höger”. I min forskning om ”fredsprocessen” hävdade jag också att det inre sönderfallet på 1990-talet kan förklara att en nationell judisk solidaritet sedan 2000 har återuppbyggts med hjälp av ständigt förnyade perioder av fientlighet.²⁵

21 Gershom Gorenberg, *The Accidental Empire: Israel and the Birth of the Settlements, 1967–1977*, New York: Times Books, 2006.

22 [Israel Ministry of Foreign Affairs, Israel-Egypt Peace Treaty](#).

23 [”Camp David Accords: The Framework for Peace in the Middle East”](#), Jimmy Carter Presidential Library.

24 Yaacov Bar-Siman-Tov, *Israel and the Peace Process, 1977–1982: In Search of Legitimacy for Peace*, Albany, New York: SUNY Press, 1994.

25 Se Grinberg, *Politics and Violence* (2010).

Partier för alla – utom Mizrahim.

När stammobiliseringarnas uppdelning i ”vänster-höger” försvagades under 1990-talet, uppstod frågan om vem som skulle representera Mizrahiväljarna. Som vi nämnde ovan ökade Shas 1999 från 10 platser i Knesset till 17, efter att ha dragit till sig religiösa Mizrahiväljare från de lägre klasserna, som tidigare hade stött Likud. Men Shas lyckades tränga in på den politiska arenan samtidigt som de undvek en Mizrahi-identitet, och betonade att de tillhörde det ultraortodoxa religiösa samhället. Men inför valen 1999 försökte fyra framträdande icke religiösa Mizrahiledare delta i omformandet av den politiska arenan genom att ansluta sig till nya politiska bildningar. Två av dem var tidigare Likudministrar som avgick ur Netanyahus regering och lämnade Likud: David Levy (utrikes angelägenheter) och Yitzhak Mordechai (försvar). Dessutom dök Amir Peretz och professor Shlomo Ben Ami upp i Laborpartiet. Men dessa Mizrahipolitiker gick inte i allians med varandra, utan valde istället att ansluta sig till partier som dominerades av Ashkenazieliten. Det visade sig att Mizrahis oberoende makt var den enda av de många kollektiva identiteterna som ansågs vara orättmätig. Alla andra subkulturer fick sina egna självständiga partier: det fanns ryska, ultraortodoxa, arabiska och religiösa partier. Men Mizrahi kritiserades hårt så fort deras representanter föll ur mönstret. Jag vill hävda att varenda Mizrahiledare visste att det är en säker politisk död att slå sig ihop med andra Mizrahipolitiker.

Även om stammobiliseringarna har varierat mellan olika valkampanjer, så har ett oberoende politiskt Mizrahiledarskap konsekvent avvisats som orättmätigt. Det var slående tydligt under båda valomgångarna 2019, då avvisandet av ett självständigt Mizrahiledarskap var framträdande. Vid den första omgången förlorade Laborpartiet 18 platser (från 24 år 2015 till 6) efter att en ny Mizrahiledare, Avi Gabbay, hade valts. Stammobiliseringen till stöd för Blåvitt, ett snabbstartat parti som främst hade organiserats mot ”högers” ”hövding”, lockade dem mer. Men den debatt som bröt ut under den andra valomgången, efter att två Mizrahiledare, Amir Peretz och Orly Levy, hade allierat sig och beslutat sig för att inte ansluta sig till Meretz, fick stammotsättningar som varit dolda under den första omgången att komma till ytan.

”Vänsterpartiet” Meretz berömdes för att ha allierat sig med tidigare premiärministern Ehud Barak – trots Baraks destruktiva roll när Osloavtalet kapsejsade under 1999-2001, och nedgången för Laborpartiet under hans samverkan med Netanyahus regering 2009-2013.²⁶ På samma gång fördömde hela ”vänstern” fullständigt alliansen mellan de två politiska Mizrahiledarna, Amir Peretz och Orly Levy, och det blev den mest framträdande och intensiva diskussionen. Levy organiserade sitt Gesherparti efter att 2016 ha brutit med Avigdor Liebermans parti Yisrael Beyteinu, och gick med i Netanyahus regering, och ägnade sitt parlamentariska arbete åt sociala frågor, vilket tilltalade Likuds perifera väljare.

Amir Peretz har varit ordförande för Laborpartiet sedan 2006, då de fick 19 platser, näst störst i Knesset, och var viktig medarbetare i premiärminister Olmerts Kadimaregering, där han var säkerhetsminister. Efter ett katastrofalt andra krig i Libanon tvingades Peretz avgå, men inför den andra valomgången 2019 återvaldes han. Han förutsatte att de flesta stamväljare till ”vänster” redan hade gått över till Blåvitt, och föreslog att man skulle försöka mobilisera perifera Mizrahiväljare som stödde ”högern”, för att försöka bryta de jämna siffrorna mellan blocken efter den första omgången.

²⁶ För en uttömmande redogörelse för Baraks ledarskap, se Raviv Drucker, *Harakiri: Ehud Barak and The Failure*, Tel Aviv: Yediot Aharonot, 2002.

För att göra det gick han ihop med Levys parti, Geshet, och avvisade en allians med Meretz (ett parti med en starkt sekulär Ashkenaziprofil). Men detta beslut var för mycket för stammen till ”vänster”.

Så fort Peretz försökte bryta med den traditionella stamuppdelningen i ”höger-vänster” anklagades han för att i hemlighet konspirera för att dagen efter valet gå med i en Netanyahu-ledd koalition. Peretz’ avsikt var att dra till sig väljare till ”vänster” med ett politiskt och samhällsekonomiskt program, som han gjorde 2006, och befria sitt parti från den utbredda elitistiska bilden av ”vänster”-stammen. Reaktionen blev att han omedelbart anklagades för misstankar om att vara en ”förrädare” som skulle gå ihop med ”vänster”-stammens hövding. Peretz befann sig ända fram till valdagen på defensiven, och hade symboliskt rakat av sig sitt kännetecken, sin mustasch, för att tillkännage: ”Hör vad jag säger, jag ansluter mig inte till Netanyahu.” Detta övertygade inte de misstänksamma, men han förlorade i trovärdighet bland de som möjligen skulle kunna komma över från ”högern”, eftersom han gav efter för trycket från Ashkenazis ”vänster”.

Mizrahiledarskapets uppkomst är ett hot mot uppdelningen i ”höger-vänster”, som är så lämplig för att även fortsättningsvis kunna vända sig till väljare samtidigt som man inte behöver föra fram gemensamt beslutade politiska plattformar. Mizrahi-identiteten betraktas som ett hot mot både ”vänstern” och ”högern” just därför att det är ett alternativ till båda versionerna av nationen. Den kan ge uppslag till en mer kollektiv identitet än både ”vänsterns” sekulära europeiskt israeliska identitet och ”högerns” religiöst nationalistiska identitet. En möjlig ny israelisk identitet som grundar sig på Mizrahikulturen kan hålla ihop något som har ansetts vara splittrande motsättningar i termer av: arabisk-judisk, religion-sekularism, modernitet-tradition.²⁷ Därmed blir den en inkluderande alternativ identitet för alla israeliska subkulturer. Det är den viktigaste orsaken, kommer jag att hävda, till att oberoende Mizrahiledare är utsatta för exempellösa angrepp från medlemmar i Ashkenazieliten, som förnekar möjligheten att bygga andra politiska identiteter under en inkluderande diskussion bland alla samhällsgrupper.

Stamdiskussionen och avsaknaden av en inkluderande gemensam identitet är huvudskälet till dödläget efter två valomgångar. Peretz och hans parti uppmanade till en inkluderande koalition utan att utesluta någon – varken ultraortodoxa partier eller de arabiska partiernas gemensamma lista – men betydande delar av ”vänstern-mitten” avvisade hans förslag.²⁸ Vissa var mot att dela regeringen med de arabiska partierna, medan andra förkastade samarbete med de ultraortodoxa partierna. De så kallade ”mitten”-partierna är ännu mer rigida och avvisar båda parterna.

Dödläget: uppkomsten av en ”mitten”-stam

Trots att Blåvitt hade exempellösa framgångar med en lista med en politiskt nästan helt okänd ledare,²⁹ så lyckades de, precis som Netanyahus block, inte få 61 platser utan stöd från Israel Beyteinu. Detta var det ögonblick då Avigdor Lieberman kunde framstå som ”hjälten” som räddade

²⁷ Grinberg, *Mo(ve)ments of Resistance*, s 312.

²⁸ I sitt tal omedelbart efter att valresultatet hade tillkännagivits, deklarerade Peretz: ”Jag vill vara klar och tydlig: vi får inte bojkotta den Gemensamma listan ... det israeliska samhället behöver läka efter tio års styre under Netanyahu. Det går inte att läka utan kärlek, och det går inte att läka med bojkotter och polarisering ... vi får inte heller bojkotta de ultraortodoxa.” (min översättning)

²⁹ Det har funnits flera tidigare exempel på liknande formationer kring militära ”mitten-vänster”-generaler. 1977 fick Dash 15 platser och 1999 fick ”mitten”-partiet 6 platser. 2006 bildade Sharon och Peres partiet Kadima och fick 29 platser, trots att de var välkända politiska ledare och följdes av stora delar av Likud och Labor.

den härdade sekulära Ashkenazieliten. Sedan Lieberman efter valen i april hade avvisat Netanyahus erbjudande att ansluta sig till den härskande koalitionen, har han blivit en avgörande aktör som kan avgöra vem som ska bilda nästa koalition. Han befann sig i samma ställning efter den andra valomgången.

De ryska väljarna var avgörande under valen på 1990-talet, och stödde då Netanyahu en gång och Labor två.³⁰ Men efter den andra intifadan 2000 svängde ryska väljare till mer högaktiga åsikter och stödde Likud. Lieberman inledde sin självständiga politiska bana 2006, och inför valet 2009 övergick han till hat mot araber som sin främsta strategi för att mobilisera väljare. Det var detta hat och dessa provokationer som gav honom 14 platser i Knesset och gjorde honom till en central partner i Netanyahus koalition.

Men sedan dess har Netanyahu lärt sig att använda antiarabiska rasistiska resonemang mycket bättre än Lieberman, och har tvingat den sistnämnde att leta efter en annan sorts hat som skulle kunna mobilisera hans väljare. Efter den första omgången 2019 valde han att även demonisera ultraortodoxa judar – ett säreget drag hos stam-”vänstern” – som troligen kommer att ge honom fler platser i Knesset än de fem han fick i april. Han fick faktiskt åtta platser genom att kräva att det skulle upprättas en sekulär Nationell samlingsregering med Likud och Blåvitt.

Som jag tidigare har hävdad är inte stampolitik någon politisk ståndpunkt – det är en sorts politisk mobilisering som förutsätter fientlighet. Här har vi källan till det politiska dödläget 2019: ”vänster”-stammen hatar främst ultraortodoxa judar och messianska bosättare, medan ”höger”-stammen huvudsakligen hatar araber och deras ”vänsterkollaboratörer”. För att trots stamuppdelningen bygga ett ställe för ”mitten” utvecklade en grupp politiker en diskussion som hatade både ”vänster” och ”höger”, nämligen att förkasta både ultraortodoxa judar och arabiska medborgare som möjliga regeringspartners. Denna ”mitten”-strategi växte fram som andra största politiska kraft vid valet 2013 (Yesh Atid), och de anslöt sig till Netanyahus koalition 2013-2015, och krävde att de ultraortodoxa partierna skulle uteslutas.³¹ Yesh Atid gick med i den grupp generaler och före detta Likud-medlemmar som organiserade Blåvitt inför valen 2019, för att ge ett alternativ till Netanyahu. Efter den stödde Yesh Atid starkt Liebermans krav att utesluta ultraortodoxa partier från framtida koalitioner, vilket orsakade centrala spänningar i Blåvitt. Delar av Blåvitt är mot att ta med de ultraortodoxa partierna och andra är mot att ta med den arabiska Gemensamma listan.

Med tanke på att den inkluderande koalition som Peretz föreslog avvisades, är det enda alternativet i denna situation Liebermans och Yesh Atids krav att bilda en gemensam koalition med Blåvitt och Likud. Det enda hinder som återstår är Netanyahu, som redan hade åtalats, och vars enda sätt att stanna kvar i politiken är att nomineras till premiärminister. Det är det enda lagliga alternativet att behålla sin immunitet, och han gör allt han kan för att pressa alla tänkbara samarbetspartners att acceptera hans ledarskap, inklusive att tvinga fram en tredje valomgång.

30 1992 organiserade de inte något eget parti. Invandringsvågen började 1989, och 1992 påverkade de röstsiffrorna för Rabin. Redan inför 1996 års val hade de organiserat ett parti, som leddes av Nathan Sheransky och fick 6 platser, och de anslöt sig till Netanyahus koalition. 1999 anslöt de sig till Baraks koalition.

31 Yesh Atids karismatiska ledare, Yair Lapid, gick i sin fars, Tommy Lapids, fotspår. Den äldre Lapid organiserade sitt parti Shinui inför valen 1996 och erövrade 6 platser. Vid valet 2003 fick Shinui 15 platser och gick med i Sharons regering och utestängde de ultraortodoxa partierna. Inför valet 2006 försvann Shinui, i och med att Sharons parti Kadima uppstod. Kadima minskade 2013 till 6 platser, och inför valet 2015 gick det med i Laborpartiet. De flesta av de som röstade på Kadima-Labors lista 2015 (som fick 24 platser) röstade 2019 på Blåvitt.

För att förhindra en tredje omgång är det mest sannolika resultatet att det bildas en Nationell samlingsregering under ledning av de största partierna inom ”mitten-vänster”- och ”vänster”-stammarna. Men en sådan regering kommer att avslöja den israeliska politikens dolda faktum: att det inte är någon skillnad mellan den så kallade ”mitten-vänstern” och ”vänstern”, förutom deras mytologiska stambilder. Om en sådan koalition bildas, så förväntas den fortsätta det militära förtrycket av palestinierna och den nyliberala politikens ekonomiska åtstramningar. Det sämsta scenariot är att det bildas en extrem högerkoalition, om Lieberman bestämmer sig för att förena sig med dem, före eller efter en tredje omgång.

Slutsats

Dödläget 2019 är inte nödvändigtvis dåliga nyheter, ty det har pressat de icke politiska stammobiliseringarna till en ytterlighet. Vi kan förvänta oss interna spänningar inom nästa regering, och även besvikelse med de politiska partierna i civilsamhället. Kombinationen av besvikelse med regeringen och intern splittring inom eliten kan så småningom leda till att civilsamhället organiseras och till protester.³² Med andra ord kan en Nationell samlingsregering som har drivits fram av ”mitten”-stammen leda till att både palestinier och delar av de israeliska judarna politiseras och mobiliseras. Stammobiliseringarna är resultatet av ett djupt splittrat samhälle med flera kulturella samhällsgrupper som är oförmögna att se det koloniala nybyggarprojektets och en judiskt rasistisk regims destruktiva konsekvenser. Dessutom är det resultatet av att de europeiska eliterna fortsätter att vara ovilliga att erkänna arabiska, Mizrahi och religiösa kulturer och samfund, och deras försök att behålla sin hegemoniska makt. Men dödlägen skapar ibland nya öppningar, idéer, aktörer och koalitioner. Det effektivaste sättet att stänga politiska utrymmen är tyvärr med hjälp av våld – en sorgligt oföränderlig del av den israeliska politiska dynamiken, en motbudande och välkänd israelisk repertoar.

---

32 För en utförlig förklaring av detta resonemang, se Grinberg, *Mo(ve)ments of Resistance*, s 45–50.